

MAREK SMOLEŃ, ALINA WALENIA
Uniwersytet Rzeszowski

ROLA SPÓŁDZIELCZEGO SYSTEMU BANKOWEGO W WYMIARZE LOKALNYM

1. Wprowadzenie

W obecnej sytuacji warunkiem efektywnego działania banków spółdzielczych i przekształcania ich w silną finansowo i społecznie strukturę, jest wypełnianie misji polegającej na całkowitym zaspokajaniu potrzeb na usługi finansowe klientów indywidualnych i instytucjonalnych w środowisku lokalnym [Szabelańczyk 2000].

Rosnąca rola spółdzielczości bankowej wynikająca z przemian strukturalnych gospodarki, w tym sektora żywnościowego, wymusza zmiany w dotychczasowym modelu działania.

Znaczenie spółdzielczego sektora bankowego w Polsce można rozpatrywać z różnych punktów widzenia, na przykład biorąc pod uwagę jego:

- sieć (rozmieszczenie geograficzne banków),
- potencjał ekonomiczny,
- udział w rynku bankowym,
- rolę w życiu gospodarczym kraju [Orzeszko 1998].

Atutem banków spółdzielczych jest znajomość środowiska lokalnego, a dzięki rozwiniętej sieci placówek, podstawowe produkty dostępne są dla każdego klienta, nawet w niewielkich miejscowościach.

Bliskość banków, elastyczność przy udzielaniu kredytów, doświadczenie pracowników oraz wszechstronna znajomość klientów sprawiają, że banki spółdzielcze obdarzają ich swoim zaufaniem. W tej sytuacji koszty monitoringu kredytów są mniejsze. Jednak taka postawa niesie ryzyko ponoszenia strat [Szabelańczyk 2000].

Należy zaznaczyć, że banki spółdzielcze są przede wszystkim własnością rolników i innych osób związanych z terenami wiejskimi.

Wśród klientów tych banków można wyróżnić podstawowe grupy: rolnicy, lokalne jednostki budżetowe, instytucje ubezpieczeniowe, przedsiębiorstwa indywidualne, osoby prywatne, spółki i spółdzielnie.

Klienci mieszkający na wsi są przyzwyczajeni do „swoich” banków spółdzielczych i ta instytucja jest przez nich powszechnie akceptowana. Z mniejszą ufnością traktują nowo powstające banki, a siła przyzwyczajenia jest tutaj bardzo ważnym kryterium wyboru banku jako instytucji finansowej i rachunkowej.

Nie ulega wątpliwości, że banki spółdzielcze są i nadal będą sprzymierzeńcami samorządu terytorialnego podstawowego szczebla.

Obecne formy obsługi gmin zostały udoskonalone, a gmina traktowana jest jako strategiczny klient każdego banku spółdzielczego. Ta partnerska współpraca samorządu z bankami może przynieść jedynie obopólne korzyści [Stanisławiszyn 1999].

Istotę samorządu terytorialnego tworzą takie elementy jak:

- podmiot, czyli społeczność zamieszkała na określonym terenie,
- przedmiot, czyli zarządzanie sprawami wspólnoty,
- prowadzenie administracji.

Do tych trzech składników dodaje się jeszcze samodzielność finansową rozumianą jako prawo do decydowania o budżecie komunalnym, nie może być mowy o lokalnej niezależności bez odrębności finansowej.

Prawidłowe funkcjonowanie samorządu terytorialnego wymaga zaopatrzenia w środki finansowe, dzięki którym będzie spełniał wszystkie postawione przed nim zadania. Zakres współpracy z bankiem spółdzielczym nie jest obwarowany żadnymi ograniczeniami.

Wśród wymagań dotyczących usług banku, gminy wymieniają najczęściej: pewność, szybkość dokonywania operacji bankowej, gwarancje bezpieczeństwa wkładów, rzetelność i skrupulatność.

Rynek wiejski był dotychczas niedoceniany przez banki komercyjne, które szukały w pierwszej kolejności klientów ze swojego najbliższego otoczenia. Wraz z rozwojem konkurencji, banki te zaczęły poszerzać rejony swojego działania. Rynek małych miejscowości stał się bardzo atrakcyjny, jeżeli chodzi o korzystanie z nowoczesnych produktów bankowych na przykład kart płatniczych i bankomatów itp. [Sadurski 1998].

Banki spółdzielcze, by sprostać konkurencji muszą przystąpić do rywalizacji rynkowej [Pałuch, Tyczyński 2001].

Ścisłe związki lokalnych banków i organów władzy samorządowej mogą być podstawą do wzrostu szeroko rozumianej „siły finansowej regionów”. Banki spółdzielcze powinny być włączone w opracowywanie lokalnych programów rozwoju, gdyż dzięki znajomości rynku mogą trafnie określić potrzeby i opracować założenia finansowe, a następnie oferując swe usługi zapewnić ich współfinansowanie [Wroński 1999].

Banki spółdzielcze prowadzą obsługę budżetów około 60% polskich gmin; w tym 15% miejskich, 55% miejsko-wiejskich oraz prawie 70% wiejskich. Tak duża – choć mniejszą niż kilka lat temu - przewagę banków spółdzielczych nad bankami komercyjnymi, pod względem obsługi lokalnych jednostek budżetowych można uznać za tzw. specyfikę tego segmentu rynkowego.

Banki spółdzielcze są wciąż liderami na rynku gmin. Jednak od niedawna wzrasta liczba placówek komercyjnych, a przede wszystkim PKO BP S.A. i Pekao S.A., które oferują prowadzenie rozliczeń lokalnych jednostek budżetowych oraz kredyty preferencyjne dla rolnictwa i gospodarki żywnościowej.

Utrzymujące się duże wpływy rynkowe banków spółdzielczych w segmencie gmin, wynikają przede wszystkim z uwarunkowań historycznych. O sile presji konkurencji świadczy fakt, że co czwarta gmina dokonała w ostatnich latach zmiany swojego banku podstawowego. Uwarunkowane jest to tym, że banki komercyjne dysponują znacznie wyższym potencjałem ekonomicznym i coraz częściej uwzględniają w swoich strategiach rynek gmin [Paluch, Tyczyński. 2001].

Banki spółdzielcze często nie są konkurencyjne, gdyż charakteryzują się:

- niższym poziomem technologii bankowej,
- wyższym udziałem kosztów działania banku w kosztach i przychodach ogółem,
- niższą ofertą usług bankowych i finansowych,
- niższą rentownością [Wroński 1999].

Poprawa sytuacji banków spółdzielczych zależy od wielu czynników, jednak należy podkreślić, że banki nie rozwiążą tych problemów samodzielnie. Zasadnicze zmiany ustrojowe i gospodarcze, do których doszło w Polsce po 1989 roku, wykazały słuszność działań bankowego sektora spółdzielczego. Sektor ten powoli staje się ważnym i znaczącym ogniwem polskiego systemu bankowego [Orzeszko 1998].

Celem opracowania jest ukazanie tendencji zmian w funkcjonowaniu banku spółdzielczego w latach 1996-2002.

2. Zmiany organizacyjno-prawne w spółdzielczości bankowej

Banki spółdzielcze mają do spełnienia swoistą misję jako banki lokalne i regionalne, ściśle powiązane z samorządem gminnym, powiatowym służąc tym regionom. Utrzymanie polskiego spółdzielczego sektora bankowego jest konieczne i leży w interesie gospodarki narodowej.

Mimo licznych pozytywnych aspektów, które charakteryzują sektor bankowości spółdzielczej występuje wiele barier i przeszkód w jej rozwoju przejawiających się zarówno w sferze organizacyjnej, ekonomicznej jak i finansowej. Bariery ograniczające rozwój banków spółdzielczych można zaliczyć do trzech

podstawowych grup, tj. politycznych określanych jako poszukiwanie tożsamości spółdzielczej, miejsca w nowej rzeczywistości oraz ekonomicznych i prawnych. Istotnym utrudnieniem w rozwoju spółdzielczości bankowej były niewielkie zasoby finansowe oraz rozdrobnienie tytułów własności. Stan taki wymusił poszukiwanie rozwiązań, metod i sposobów, które pozwoliłyby na zniwelowanie dysproporcji między bankami spółdzielczymi, a pozostałymi grupami banków.

Obecny kształt spółdzielczego systemu bankowego w Polsce jest wynikiem wprowadzenia w życie ustawy z dnia 24 czerwca 1994 roku o restrukturyzacji banków spółdzielczych i Banku Gospodarki Żywnościowej. Celem ustawy było utworzenie nowoczesnej trójstopniowej struktury spółdzielczego sektora bankowego, u którego podstaw miały się znaleźć autonomiczne banki spółdzielcze, banki regionalne oraz Bank Gospodarki Żywnościowej zorganizowany w formie spółki akcyjnej. Ustawa stanowiła kompleksowy akt prawny regulujący zasady tworzenia i organizacji wielostopniowej struktury bankowości spółdzielczej obejmującej banki spółdzielcze będące spółdzielniami, jak i posiadające formę spółki akcyjnej – banki regionalne, zrzeszające banki spółdzielcze i bank krajowy zrzeszający banki regionalne.

Ze względu na trudną sytuację finansową banki spółdzielcze koncentrowały się na ratowaniu realnej wartości udziałów członkowskich lub powiększaniu funduszy własnych banku, co w wielu przypadkach było niezbędne, aby utrzymać istnienie. Porzucono zasadę działania na rzecz słabszych ekonomicznie członków spółdzielni; jej miejsce zajęła zasada pomnażania zysków i zwiększanie konkurencyjności, jako jedyny efektywny sposób na podtrzymanie i rozwój banków spółdzielczych w istniejącym otoczeniu prawnym.

Bankowy sektor spółdzielczy składający się z banków spółdzielczych, 9 banków regionalnych, 2 banków zrzeszających w formie spółek akcyjnych i Banku Gospodarki Żywnościowej wraz z Oddziałami – stanowi jeden z podstawowych trzonów polskiego systemu bankowego. Sektor spółdzielczy odgrywał zasadniczą rolę w finansowaniu rolnictwa i rzemiosła, informują o tym następujące dane, tj. według stanu na koniec 2002 roku około 50% wszystkich kredytów dla rolnictwa było realizowanych przez banki spółdzielcze, banki zrzeszające i regionalne oraz przez BGŻ S.A. Sieć banków spółdzielczych w Polsce jest dobrze rozwinięta i obejmuje swoim zasięgiem tereny, które są zamieszkałe przez 30% ogółu ludności kraju, co oznacza, że banki te i ich struktury, w których są zrzeszone mogą liczyć na około 30% udziału na rynku usług bankowych tak jak w krajach Europy Zachodniej, gdzie sieć banków spółdzielczych jest dobrze rozwinięta. W okresie od 1991 roku systematycznie zmniejszała się sieć banków spółdzielczych w Polsce. Wyrazem rozmiarów powstałego kryzysu była także liczba BS upadłych i przejętych przez inne banki. W 1994 roku z sektora bankowego w wyniku upadłości przestało funkcjonować 23 banki spółdzielcze, a w kolejnym rekordowym 1995 roku 57. Ogółem w latach 1999-2002 sądy

ogłosiły upadłość 134 banków spółdzielczych. Zachodzące zmiany w spółdzielczym systemie bankowym w Polsce w latach 1991–2002 przedstawione zostały w tabeli 1.

Tabela 1

Zmiany dotyczące liczby banków spółdzielczych w Polsce
w latach 1991–2002

Lata	Ogólna liczba banków spółdzielczych	Liczba banków upadłych	BS przejęte przez inne banki
1991	1664	0	0
1992	1663	1	1
1993	1653	10	0
1994	1612	23	18
1995	1510	57	46
1996	1394	30	86
1997	1295	6	93
1998	1189	4	102
1999	968	1	296
2000	860	1	220
2001	780	1	310
2002	778	1	220

Źródło: Rocznik statystyczny GUS z 2003 roku.

Dane przedstawione w tabeli nr 1 wskazują, że sieć banków spółdzielczych w Polsce w okresie od 1991 roku do 2002 roku zmniejszyła się z 1664 do 778.

Poprawa kondycji ekonomiczno – finansowej banków spółdzielczych to konieczność przebudowy sieci placówek polegająca na zrzeszaniu się w większe bardziej wyspecjalizowane jednostki. Kierunki restrukturyzacji nakreśliła ustawa, która zobowiązywała do stworzenia zrzeszeń na szczeblu regionalnym i krajowym. Efektem zmian polegających na zrzeszaniu powinno być zwiększanie kapitałów i dysponowanie przez banki spółdzielcze znacznymi środkami finansowymi pozwalającymi obniżyć koszty ich funkcjonowania między innymi poprzez centralizację obsługi umożliwiającą rozwój działalności edukacyjnej i doradczej celem świadczenia lepszych usług klientom oraz ujednoczenie charakteru świadczonych usług. Banki spółdzielcze zmuszone zostały przyspieszyć procesy przekształceń wewnętrznych i zróżnicowania zakresu usług odpowiednio do potrzeb klientów stosownie do procedur i wymagań UE. Proces ten następował również w krajach Europy Zachodniej, tj. łączenia się banków spółdzielczych, zmniejszania się liczby banków regionalnych i organizowania przez

banki regionalne wspólnych przedsięwzięć w celu obniżki kosztów i poprawy efektywności działania.

Pojawienie się w ostatnich latach nowych rodzajów usług bankowych, dynamiczny rozwój technik bankowych, komputeryzacja, a zwłaszcza gwałtowny wzrost konkurencyjności ze strony innych banków oraz zaostrzone wymagania wprowadzone w wyniku dostosowania podstawowych norm działalności banków do standardów obowiązujących w krajach Unii Europejskiej powodowały, że banki spółdzielcze znalazły się w szczególnie trudnej sytuacji. Warunkiem ich przetrwania i dalszego rozwoju było dostosowanie się do nowej praktyki ekonomicznej i wymogów gospodarki rynkowej, a więc szybkie zwiększenie efektywności i skuteczności działania oraz wzmocnienia bezpieczeństwa. Nie jest to jednak możliwe bez stworzenia silnych i trwałych powiązań organizacyjnych i kapitałowych całego spółdzielczego systemu bankowego oraz wykreowania nowej roli banku spółdzielczego. Poprawa sytuacji nie zależy wyłącznie od samych banków spółdzielczych, działania w tym zakresie muszą być wsparte przez bank krajowy oraz inne instytucje, np. Narodowy Bank Polski, Bankowy Fundusz Gwarancyjny, Związek Banków Polskich i Spółdzielczych.

3. Zmiany w funkcjonowaniu Banku Spółdzielczego w Jasionce

Różnice w funkcjonowaniu spółdzielczości bankowej zachodzące w okresie ostatnich lat, przeanalizowane zostały w oparciu o dane i informacje uzyskane w Banku Spółdzielczym w Jasionce w województwie podkarpackim. Dokonano analizy dotyczącej organizacji Banku Spółdzielczego, liczby członków i wysokości udziałów i wkładów członkowskich, pozyskiwania kapitału własnego i obcego, wywiązywania się Banku z przestrzegania ustalonych progów kapitałowych oraz działalności kredytowej i depozytowej. Przedstawiono wpływ zachodzących zmian na wynik finansowy i pozycję ekonomiczną analizowanego Banku na lokalnym rynku usług bankowych. Oceniono wpływ zachodzących zmian na asortyment oferowanych przez BS w Jasionce produktów i usług bankowych oraz na liczbę klientów korzystających z usług analizowanego Banku.

Analizowany Bank Spółdzielczy w Jasionce rozpoczął działalność z dniem 1 kwietnia 1985 roku i prowadził obsługę bankową głównie dla mieszkańców z terenu gminy Trzebownisko, która obejmuje 10 miejscowości.

Zgodnie z postanowieniami statutu BS w Jasionce jako spółdzielnia działa w interesie swoich członków, prowadzi działalność bankową na rzecz osób fizycznych, osób prawnych oraz jednostek organizacyjnych nie posiadających osobowości prawnej. Bank ten zgodnie z ustawą „Prawo Bankowe” wykonuje podstawowe czynności, tj., prowadzi rachunki bankowe i rozliczenia pieniężne zarówno osób fizycznych jak i podmiotów gospodarczych działających na wymienionym obszarze. BS udziela pożyczek i kredytów długoterminowych i krót-

koterminowych osobom fizycznym, osobom prawnym oraz jednostkom gospodarczym. Przyjmuje i obsługuje wkłady oszczędnościowe i lokaty terminowe. Udziela kredytów preferencyjnych dla rolników oraz kredytów celowych przeznaczonych na rozwój gminy, tj. kanalizacji, telefonizacji wsi. Bank może również wykonywać inne czynności bankowe wyłącznie w imieniu i na rzecz Rzeszowskiego Banku Regionalnego S.A. w Rzeszowie, zwanego dalej „RBR” w granicach udzielonych pełnomocnictw lub w imieniu własnym na podstawie uzyskanego od RBR zezwolenia. Inne operacje realizowane przez BS w Jasionce to między innymi udzielanie gwarancji i poręczeń, przechowywanie przedmiotów i papierów wartościowych, wykonywanie operacji czekowych i dyskonta weksli, wydawanie kart płatniczych oraz operacji przy ich udziale, dokonywanie czynności obrotu dewizowego w zakresie udzielonego upoważnienia (decyzja Nr 5531/180/99 Prezesa Narodowego Banku Polskiego). Pomimo tej decyzji BS w Jasionce nie prowadził czynności obrotu dewizowego.

Zgodnie ze statutem BS może prowadzić działalność społeczną i oświatowo-kulturalną na rzecz swoich członków i ich środowiska. BS w Jasionce za zgodą Rzeszowskiego Banku Regionalnego może uczestniczyć w różnego rodzaju przedsięwzięciach inwestycyjnych.

Dużym zagrożeniem dla BS w Jasionce były banki mające swoją siedzibę w dużej aglomeracji miejskiej, jaką jest miasto Rzeszów. Większość zakładów pracy mieszczących się w Rzeszowie, zakłada konta rozliczeniowo-oszczędnościowe tak zwane ROR-y, swoim pracownikom w bankach zlokalizowanych w Rzeszowie. Fakt ten powodował zmniejszenie liczby osób korzystających z tego typu usług oferowanych przez analizowany BS. Klienci pochodzący z terenu działania BS w Jasionce mający rachunki ROR w innych bankach, korzystają również z innych usług oferowanych przez te banki.

BS w Jasionce poza działalnością prowadzoną na terenie miejskim obsługuje również teren rolniczy. Większość banków miejskich nie udziela kredytów typowo rolniczych np. kredytów preferencyjnych z przeznaczeniem na zakup gospodarstwa czy jego wyposażenia. Stanowi to duży plus dla BS w Jasionce, który takie kredyty oferuje dla swoich klientów. Z przeprowadzonych badań w niniejszej pracy wynika, że kredyty preferencyjne w latach 1996–2002 stanowiły od 63% do 96% ogólnej sumy udzielonych przez BS w Jasionce kredytów z przeznaczeniem dla rolników

Największy poziom rezygnacji z członkostwa BS, bo aż 701 członków nastąpiło w 1996 roku z powodu nie uregulowania wysokości udziału podwyższonego do kwoty 30 zł. Wykluczenia członków BS dokonywano zgodnie z postanowieniami statutu BS, tj. po uprzednim pisemnym ich poinformowaniu.

Zmiany liczby członków w BS w Jasionce w latach 1996–2002, tj. liczby członków wykluczonych i nowoprzyjętych przedstawia tabela 2.

Tabela 2

Struktura liczby członków BS w Jasionce w latach 1996–2002

Lata	Liczba członków BS w Jasionce		
	Ogółem (na koniec roku)	Nowo zgłoszonych	Wykluczonych
1996	1450	68	16
1997	1446	21	25
1998	1448	4	2
1999	1416	7	39
2000	1417	8	7
2001	1417	7	7
2002	1417	8	8

Źródło: Obliczenia własne.

Fundusze własne tworzone w trybie obowiązkowym przez BS w Jasionce tj. według ustawy „Prawo Spółdzielcze” to fundusz udziałowy, zasobowy i rezerwowy.

Fundusz udziałowy BS w Jasionce tworzony był z wpłat udziałów członkowskich. Wysokość i tryb wnoszenia udziałów członkowskich określa statut. Wysokość funduszu udziałowego jest zmienna i uzależniona od liczebności członków banku, wysokości udziałów, liczby udziałów posiadanych przez poszczególnych członków oraz sposobu ich wnoszenia. Według statutu BS w Jasionce udziały członkowskie są własnością członków i mogą być wycofane w każdej chwili co również wpływa na rozmiar funduszu udziałowego. Fundusz udziałowy jest jednym ze źródeł finansowania działalności banku i stanowi źródło pokrycia ewentualnych strat poniesionych przez bank.

Udział kapitału własnego w ogólnej sumie bilansowej pasywów BS w Jasionce przedstawia tabela 3.

Tabela 3

Udział kapitału własnego w pasywach BS w Jasionce w latach 1996–2002 (w tys. zł)

Lata	Pasywa	Kapitał własny	Udział w %
1996	9 020	498	5,5
1997	8 958	806	9
1998	9362	1115	12
1999	10713	1294	12
2000	11568	1513	13
2001	11980	1513	12
2002	11910	1616	13

Źródło: Obliczenia własne.

Fundusz zasobowy BS w Jasionce tworzony był z wpłat przez członków wpisowego, z części nadwyżki bilansowej lub innych źródeł opisanych w odrębnych przepisach. Zgodnie z treścią „Prawa Spółdzielczego” co najmniej 5% nadwyżki bilansowej powinno być przeznaczone na zwiększenie funduszu zasobowego, jeżeli fundusz ten nie osiągał wysokości wniesionych udziałów obowiązkowych.

Fundusz rezerwowy BS w Jasionce tworzony był z części rocznego zysku netto, niezależnie od funduszu ryzyka, z przeznaczeniem na pokrycie określonych strat i wydatków banku lub inne cele. Fundusze te mogą być przeznaczone tylko na pokrycie strat bilansowych banku według założeń programu postępowania naprawczego lub w przypadku upadłości banku.

Ponadto BS w Jasionce tworzy również nieobowiązkowe fundusze własne uzupełniające przeznaczone na finansowanie działalności banku, których podstawowym źródłem jest głównie część nadwyżki bilansowej. Do takich funduszy w BS w Jasionce zalicza się fundusz ryzyka, świadczeń socjalnych, społeczno-kulturalny i nagród.

Szczegółową zmianę funduszy własnych BS w Jasionce w latach 1996–2002 przedstawia tabela 4.

Tabela 4

Struktura funduszy własnych BS w Jasionce
w latach 1996–2000 (w tys. zł)

Fundusze własne	Lata (dane wg stanu na 31.12.)						
	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Fundusz udziałowy	100	118	147	127	169	179	189
Fundusz zasobowy	349	618	863	1063	1194	1195	1287
Fundusze rezerwowe	49	63	103	103	148	139	139
Ogółem	498	800	1115	1294	1513	1513	1616

Źródło: Obliczenia własne.

W latach 1996–2002 kapitał obcy w BS w Jasionce kształtował się w wysokości ponad 80% sumy bilansowej pasywów i systematycznie ulegał zmniejszeniu. W 1996 roku stanowił 92% sumy bilansowej pasywów BS, w 1997 roku - 87%, w 1998 roku - 85%, w 1999 roku - 86%, a w 2000 roku - 84% oraz w 2002 roku - 80%.

Udział kapitału obcego w sumie bilansowej pasywów w BS w Jasionce w latach 1996–2002 przedstawia tabela 5.

Tabela 5

Struktura udziału kapitału obcego w sumie bilansowej pasywów w BS w Jasionce w latach 1996–2002 (w tys. zł)

Lata	Suma bilansowa pasywów	Kapitał obcy	% udziałów sumie bilansowej pasywów
1996	9020	8288	92
1997	8958	7841	87
1998	9362	8040	85
1999	10713	9225	86
2000	11568	9768	84
2001	11980	9423	78
2002	11910	9567	80

Źródło: Obliczenia własne.

Strukturę udzielonych kredytów dla podmiotów gospodarczych w latach 1996–2002 w stosunku do ogólnej liczby kredytów udzielonych przez BS w Jasionce przedstawia tabela 6.

Tabela 6

Struktura kredytów dla podmiotów gospodarczych udzielonych przez BS w Jasionce w latach 1996–2002 (w tys. zł)

Wyszczególnienie	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Kredyty dla podmiotów gospodarczych	596	534	360	2128	2562	2345	2398
Ogólna suma kredytów	2792	2935	3423	4492	4009	5120	5450
Udział kredytów na działalność gospodarczą w ogólnej sumie kredytów w %	21,3	18,2	10,5	48,2	63,9	45,8	44,1

Źródło: Obliczenia własne.

Kredyty preferencyjne były udzielane na bardzo korzystnych warunkach ze znacznie niższym oprocentowaniem. Oferta kredytów preferencyjnych BS w Jasionce obejmowała między innymi kredyty na zakup środków do produkcji, maszyn rolniczych, zakup gruntów rolnych, na modernizację i rozwój gospodarstwa. W 1999 r. został wprowadzony nowy kredyt preferencyjny dla młodych rolników.

Działalność depozytową BS w Jasionce w latach 1996–2000 należy ocenić pozytywnie, ponieważ liczba i łączna kwota depozytów systematycznie zwiększała się.

Wskaźnik stopy zwrotu z aktywów (ROA) określa stopień wykorzystania majątku BS do generowania zysku. Wysoka jego wartość informuje o korzystnej sytuacji finansowej.

W okresie objętym badaniem, tj. w latach 1996–2002 w BS w Jasionce kształtował się on na różnym poziomie. W roku 1999 roku był najniższy i wy-

nosił 1,93%, natomiast w roku 1997 kształtował się na najwyższym poziomie i wyniósł 2,66%. Wskaźnik stopy zwrotu z kapitału własnego (ROE) określający rentowność zaangażowanego kapitału własnego w analizowanym BS kształtował się na zmiennym poziomie, tj. najwyższy wskaźnik wystąpił w 1996 r. i wyniósł 31,57%. Najniższy wskaźnik wynoszący 15% odnotowano w roku 1999 r. Pomimo spadku współczynnik ROE w analizowanym BS był na wysokim poziomie.

Strukturę rentowności majątku i kapitału własnego BS w Jasionce przedstawia tabela 7.

Tabela 7

Wskaźniki rentowności majątku i kapitału własnego w BS w Jasionce w latach 1996–2002

Lata	Stopa zwrotu z aktywów ROA w %	Stopa zwrotu z kapitału własnego ROE w %
1996	2,03	31,57
1997	2,66	29,97
1998	2,26	18,59
1999	1,93	15,01
2000	2,57	18,94
2001	2,61	17,98
2002	2,64	18,01

Źródło: Obliczenia własne.

Wskaźnik ogólnego zadłużenia informujący jaką część majątku BS w Jasionce finansował w latach 1996–2002 kapitał obcy wynosił ponad 80%. Wskaźnik zadłużenia kapitału własnego w BS kształtował się na poziomie wyższym niż 1, co oznaczało, że wartość kapitału obcego znacznie przewyższa wartość kapitału własnego.

Wskaźnik długu informujący, o stopniu finansowania działalności BS w Jasionce w latach 1996–2002 kapitałem obcym długoterminowym był stosunkowo wysoki i kształtował się na poziomie od 7,8%, w 1996 roku do 4,0%, w 1999 roku, a w 2002 roku – 3,9%. Ocena poziomu zadłużenia BS w Jasionce przedstawia tabela 8.

Tabela 8

Ocena poziomu zadłużenia BS w Jasionce w latach 1996–2002

Lata	Wskaźnik ogólnego zadłużenia w %	Wskaźnik zadłużenia kapitału własnego w %	Wskaźnik zadłużenia długoterminowego w %
1996	81	14,7	7,8
1997	81	9,2	7,4
1998	81	6,9	4,3
1999	83	6,8	4,0
2000	80	6,1	4,2
2001	85	6,7	4,1
2002	87	6,8	3,9

Źródło: Obliczenia własne.

4. Podsumowanie

Pozytywnym zjawiskiem, które wystąpiło w latach 1996–2002 było zwiększenie kapitału własnego oraz poprawa kondycji finansowej Banku, tj. wzrost wyniku finansowego brutto i netto. Na podkreślenie zasługuje zagospodarowanie nadwyżki bilansowej, która w analizowanych latach w ponad 80% przeznaczana była na zwiększenie funduszu zasobowego czyli majątku BS w Jasionce. Nie-wielkie kwoty nadwyżki bilansowej przeznaczane były na cele konsumpcyjne tj. na fundusz społeczno – kulturalny i wypłaty nagród przeznaczano około 2 do 3% oraz na zwiększanie udziałów członkowskich około 17–18%. Nastąpił również wzrost kapitału własnego.

W latach 1996-1997 fundusze własne kształtowały się poniżej 10% ogólnej sumy bilansowej pasywów natomiast w latach 1998-2000 osiągnęły wskaźnik około 12–13%. Zwiększenie się funduszy własnych i ich udziału w pasywach w istotny sposób wpływało na sprawność funkcjonowania Banku, a także poprawiało zabezpieczenie depozytów. Ponieważ im wyższy kapitał własny banku i jego udział w sumie bilansowej, tym bezpieczniejsza jest działalność depozytowa banku. Konieczność zwiększenia kapitału własnego Banku wynikała również z dyrektyw UE ustalających wymagane progi kapitałowe funduszy własnych.

Korzystna była także ocena rentowności i ryzyka, określona wskaźnikami ROA informującym o wysokim stopniu wykorzystania aktywów do generowania zysku w Banku oraz wskaźnikiem ROE określającym wysoki stopień uzyskiwanego zysku z każdej złotówki kapitału własnego. Wyliczone wskaźniki płynności informowały o zdolności Banku do bieżącego regulowania swoich zobowiązań. Wskaźnikiem, który oceniał wysoki stopień bezpieczeństwa depozytów w banku bardzo istotnym dla jego klientów był wskaźnik ryzyka kapitałowego, który w 1996 roku wynosił 5,5%, a w 2000 roku wzrósł do 13%. Wskaźnik zadłużenia mieścił się w również w obowiązujących normach.

Pozytywnie należy ocenić także działalność depozytową BS w Jasionce ponieważ liczba i łączna kwota depozytów systematycznie zwiększała się. Na podkreślenie zasługuje szeroki asortyment oferowanych przez Bank depozytów terminowych i wkładów bieżących. Wzrost deponowanych środków pieniężnych w Banku w analizowanych latach informował, że Bank posiadał dobrą renomę i uznanie w oczach swoich klientów. Działalność kredytowa banku w latach 1996–2002 była jedną z najważniejszych czynności bankowych i w istotny sposób wpływała na wynik finansowy, informował o tym wysoki udział kredytów w aktywach bilansu. Wzrost udzielonych kredytów w zestawieniu z dużą konkurencją na rynku usług bankowych (w pobliżu banki zlokalizowane w Rzeszowie) wskazywał na dobrze prowadzony przez bank marketing swoich produktów i usług.

Wejście ustawy z dnia 24 czerwca 1994 roku wprowadziło istotne zmiany w przepisach dotyczących funkcjonowania organów banku spółdzielczego mających na celu głównie wyraźniejsze określenie kompetencji tych organów i dostosowanie ich do zmieniających się warunków gospodarczych. Nie mniej jednak ustawa ta nie wprowadziła istotnych zmian w organizacji analizowanego banku. Najważniejszą decyzją było zrzeszenie się Banku w Rzeszowskim Banku Regionalnym na podstawie umowy zrzeszenia sporządzonej w dniu 14 października 1997 roku. W analizowanym Banku nie wystąpiły również istotne zmiany organizacyjne związane z funkcjonowaniem jego organów. Organy Banku, tj.: Zarząd, Rada Nadzorcza, Walne Zebranie Przedstawicieli powoływane były zgodnie z obowiązującymi przepisami prawnymi i prowadziły działalność z pełnym wykorzystaniem swoich kompetencji

LITERATURA

1. Orzeszko T. (1998): Banki spółdzielcze w Polsce. Ekonomiczne i finansowe warunki rozwoju. WSB Poznań.
2. Paluch M., Tyczyński J. (2001): Banki spółdzielcze na tle systemu bankowego. Bank Spółdzielczy nr 1/2001.
3. Sadurski K. (1998): Postawa członków banków spółdzielczych w okresie transformacji. Bank Spółdzielczy nr 6/1998.
4. Stanisławiszyn T. (1999): Bank dla gminy. Bank i Rolnictwo nr 1/99.
5. Szabelańczyk J. (2000): Bank spółdzielczy dla społeczności lokalnych. Bank Spółdzielczy nr 1/2000.
6. Wroński S. (1999): Rola i zadania banków. Bank Spółdzielczy nr 11/1999.

MAREK SMOLEŃ, ALINA WALENIA

ROLA SPÓŁDZIELCZEGO SYSTEMU BANKOWEGO W WYMIARZE LOKALNYM

STRESZCZENIE

W opracowaniu przedstawiono znaczenie banku spółdzielczego w lokalnym środowisku gospodarczym Podkarpacia. Ukazano istotę spółdzielczości bankowej oraz zmiany organizacyjno-prawne jakie mają miejsce w okresie przeobrażeń gospodarczych.

Szczegółowa analiza opiera się na wybranym podmiocie bankowym i eksponuje zmiany w funkcjonowaniu, w strukturze członków oraz udziału kapitału własnego.

W pracy zaprezentowano również strukturę kredytów udzielanych przez badany bank podmiotom gospodarczym, a także parametry wynikowe ekonomicznej sprawności działalności banku.

MAREK SMOLEŃ, ALINA WALENIA

THE ROLE OF CO-OPERATIVE SYSTEM OF BANKING IN LOCAL CONDITIONS

SUMMARY

The paper discusses the importance of Co-operative Banks in the business life of the Podkarpackie province. The essence of co-operative banking as well as the on-going organizational and legislative changes in the time of economic transformation is also presented. A detailed study was done on selected banks, elaborating on changes in their functioning, membership structure as well as the percentage participation of own capital.

The pattern of credits given to businesses by the bank in question as well as economic indicators of its business efficiency is also dealt with.